

Muutosten kautta kotiin Chapter 6 - 10 -sairaalan runousoppi

6. Saran kolmas muisto: oma tyhjiys kuntoutuspotilaana

Mitä jos talo olisi ihminen. Ikkunat sen silmät.
Ovi sen suu. Olisin itsessäni, talossani.
Katsoisin alas ikkunasta, silmästä. Pimeää.
Ei valoa missään. Ei edes kuuta. Ei tähtiä.
Laittaisın verhot, luomeni kiinni. Hapuilisin
pimeässä, syvällä itsessäni, talossani. Etsisin
valoa, sisäistä valoa. Huutoa, valitusta. Kuulisin
apua huudettavan. Harhailisin huoneesta toiseen.
Avunhuuto kaikuisi korviini. Alemmas. Toinen
minä huutaa syvyydestä. Teljettynä sellissä.
Minulla on avain kaulassani. Mutta ... on
vaarallista vapauttaa ketään, jota ei tunne.

Sara toipumistalvena 1997

Sara kantoi kassinsa kolmen kuukauden kuluttua vastaanotto-osastolta nuorille aikuispotilaille tarkoitetulle kuntoutusosastolle. Tilanne psyykkisesti oli jo tasaantunut, ja hän suostui vapaaehtoisesti sekä puhumaan, että käymään itsenäisesti kuvataideterapiassa. Psykologin testaukset aloitettiin. Harhaluulot vähenivät, mutta lääkkeiden käytössä oli ongelmia. Kun ihminen joutuu käyttämään runsaasti lääkkeitä nuorena ja elämänsä ensimmäistä kertaa, se on usein ongelmallista.

Sara kävi joskus iltaisin kirjoittamassa runoja ryhmässä, joka kokoontui sairaalan hallintorakennuksen kellaritulassa. Siellä syntyi myös yllä oleva runo pimeydestä, sisäisestä pelosta sekä tyhjyydestä. Tämä kumiseva tyhjyyden tunne seurasi häntä läpi koko kuntoutusosaston hoidon.

Samoihin aikoihin osaston työtiimi kävi esittelemässä innostuneena kuntoutustoimintaansa ja ns. Pähkinä-projektia valtakunnallisesti. Tehtiin myös kartoitusta potilaiden toiveista siitä, mitä he halusivat kuntoutuksen tuloksiksi omassa elämässään. Tiimi koki tekevänsä ennakkoluulotonta, jokaiselle potilaalle erikseen räätälöityä kuntoutustyötä.

Sara halusi kotiin, eikä toivonut sairaslomatodistuksia kuten monet muut. Sairaalan roolia hän ei kelpuuttanut itselleen sopivaksi. Sara oli mieluummin nimikkeellä työtön.

- Tämä tyhjiys nyt remontin kourissa olevalla osastolla kuvaa hyvin sitä sisäistä tyhjiyyttä, joka minun sisälläni oli, kun viimein pääsin

kuntoutusosastolle, miettii Sara piirtäessään entisen osastonsa tyhjää käytävää.

- Tulin mukamas odottamaan oman asunnon saamista, ja jäinkin moneksi kuukaudeksi. En olisi halunnut olla siellä ollenkaan, olinhan päässyt pahimmasta. Harhat olivat poissa.
- Oli riitaa lääkkeen käytöstä lääkärin kanssa, syljin ne kämmeneen ja pudotin sitten sängyn väliin. En hyväksynyt lääkkeiden käyttöä muutenkaan. Niiden jatkuva syöminen tuntui luonnottomalta. Jätin niitä salaa pois, ja sain nuhteet lääkäreiltä ja hoitajilta, kun asia havaittiin. Tyhjyyden tunne tuntui tulevan myös niistä: tunteet olivat niin tasaisia, olin kuin jääkaappi tai saippuakuplan sisusta.
- Tämä osasto oli pahempi kuin vastaanotto-osasto, siellä ei ollut ollenkaan niin värikästä joukkoa.
- Potilaat olivat nuoria ja todella sairaita. Oma tyhjyyden tunne oli jatkuvasti mukana.
- Iltaisin menin biljardisalille, siellä ja sairaalan kahviossa viihdyin mielellään. Poikaystävä löytyi sairaalasta.
- Monesti mietin, että jos olisin lähtenyt hoidosta aikaisemmin, emme olisi tavanneetkaan. Nyt on ero astunut voimaan. Lapsi on olemassa, kuitenkin, Sara pysähtyy ajattelemaan ääneen.

Kuntoutusosaston työntekijät kaipaavat vieläkin entistä tiimiä, sitä joka innostui yhdessä haasteestaan. Heille pikkuruinen yhteinen kanslia oli monien keskustelujen ja yhteisten kahvihetkien paikka. Tehtiin rohkeasti erämaaretkiä hyvinkin sairaiden potilaiden kanssa ja oltiin yötä laavuissa. Yliääkäri, erikoistuvat lääkärit, sosiaalityöntekijä ja psykologi näyttivät kaikki viihtyvän hoitohenkilökunnan kanssa. Saran kotiin lähdestä oli kyllä kiistaa: joidenkin mielestä tällä ei vielä millään ollut mahdollisuuksia selviytyä kotioloissa, toiset kannustivat mielellään pois haluavaa nuorta naista siksi, että tämä ottaisi jo vuorostaan vastuun omasta elämästään.

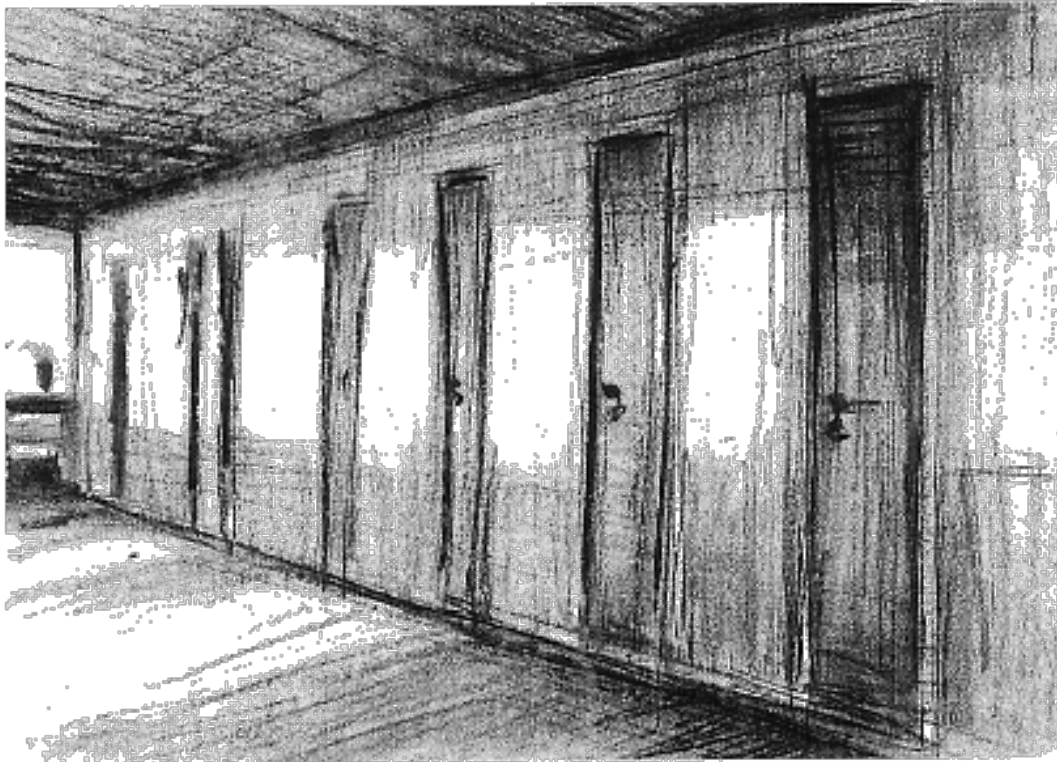
Sara toi senaikaiset runonsa minulle nähtäväksi vasta nyt. Ne oli painettu muiden ryhmän jäsenten runojen kanssa oransseihin kansiin, ja monistettiin jokaiselle osastolle sekä henkilökunnan että potilaiden luettaviksi.

Hän ojensi vihkosen minulle hiukan anteeksi pyydellen, hiukan nolona. Kun kotona sitten avasin vihkon ja luin runon talosta, hämmästyin kovasti. Miten ajatus talosta, kellarista ja oman psyyken pelottavista alitajuisista voimista tuli nyt täälläkin esiin? Minähän se keksin ensin tämän vertauksen, tai tarkemmin sanoen Carl Jung!

Potilaan itsensä toteamana ajatus saa silti parhaiten eloa. Taideterapioiden voima on juuri tässä: kun päivätajunta jätetään syrjään, sanoo alitajunta asiat omalla kielellään, oli se sitten runo, tanssi, laulu, kuva tai draama. Kaikki taiteet ovat siinä mielessä sisaruksia. Taiteen voima ei ole tieteellinen, ei edes analyyttinen, vaan enimmäkseen tunteen antia.

Terapiakuvissa tältä ajalta tulee vastaan myös samaa mitä runossa: Sara tunsi että lääkkeet vaikuttivat epämiellyttävästi, eikä lääkäri osannut näille oireille mitään. Rinnan ja pään sisällä oli tyhjä tunne - kuin sinne olisi pistetty pakastearkku, tai otettu jotain kokonaan pois. Vaikka elämän käännekohta oli hänen kehossaan ja elämässään juuri tapahtumassa, oli Saran sisäinen kokemus itsestään huono. Lääkkeet Sara jätti pois, kun tieto raskaudesta varmistui.

- Siksi kai muistot osastosta ovat ankeita, arvioi Sara itse.
- Olin itse ankea. Kotiin lähtemisen raskautta en kuitenkaan vielä osannut arvata.
- Täällä sentään oli rytmi, ja asiat jotka tapahtuivat, Sara vertailee kotioloihin:
- Kuntoutusosastolla oli aamiainen ja päivällinen, ja illalla piti mennä nukkumaan. Tehtiin keittiöasiat yhdessä, ja oli tiskivuorot. Kotona ei ollut mitään sellaista, ja kaikki oli taas tehtävä itse. Silti en olisi halunnut ja jaksanut olla enää. Ajattelin toipuneeni jo kokonaan, eikä minua haluttu uskoa.

7. Saran neljäs muisto: laboratorion suljetut ovet, ahdistavat kellarinikkunat ja uimakopin kauneus

"Muun informaation ohessa kuuloinformaatiota yhdistyy mantelitumakkeen lateraaliosaan. Mantelitumakkeen sisäisen prosessoinnin jälkeen tieto saavuttaa keskitemakkeen, joka kontrolloi mekanismeja mitkä tuottavat emotionaalisia reaktioita, esimerkiksi pelkoa."

(vapaa käännös, Le Doux & Armony 1997)

Minä kysyn Saralta niitä kaikkein pimeimpiä muistoja sairaalajakson ajalta. Elämähän alkoi rakastumisen ja perhehaaveiden myötä avautua uusiin ulottuvuuksiin. Kevään ensimmäisten hankikantojen myötä jo vuoden vaivannut psyykkinen sairaus hellitti otettaan, ja uusi elämä sykki vatsassa.

Pelot tulivat nyt paremminkin terapiakuviin: kuvien henkilögalleriassa esiintyi vuorotellen Saran oma keho, jonka sisällä oli milloin pakastearkkumainen, kylmä ja tyhjä tunne, milloin sieltä valui mätää suurina pisaroina. Alkuraskaus oli myös jatkuvaa pahoinvointia.

Saran muistoissa ja kuvissa sairaalasta lähdön koittaessa tuli hetkittäin halu palata sinne taas. Elämä omassa kodissa ja vähitellen myös uuden puolison kanssa olikin arkista ja täynnä huolia. Työvoimatoimiston kautta hankittiin Saran erityislahjakuus huomioon ottaen työharjoittelupaikka sairaalassa, missä myöskin kuvataideterapia jatkui. Sara maalasi vanhalle osastolleen suuren seinämaalauksen, jonka avajaisia vietettiin kesällä puheiden ja siiderilasien kanssa. Työvoimatoimisto maksoi työskentelyajalta palkan. Hoitotiimi oli edelleen käytettävissä, tehtiin jokunen kotikäynti käytännön asioiden järjestelyjen vuoksi. Sosiaalityöntekijä jopa löysi heille kotiin sairaalan varastossa maanneen sängyn.

- Pahimmat muistot koko sairaala-alueelta olivat ehkä laboratorion tyhjät seinät ja suljetut ovet, Sara muistelee nyt jälkeen päin.
- Kaikki ne suljetut ovet, ja säännölliset verikoeseurannat - sairaalassa ollessani en voinut olla aivan varma, miksi sellaisia tehtiin, ja mitä verestä nähtiin. Minulla oli kaikenlaisia fantasioita siitakin, eikä kukaan tainnut selittää minulle. En ehkä kysellyt. Henkilökunnalla oli tekemistä muutenkin.
- Jälkeen päin nähtynä laboratoriokaan ei näytä enää synkeältä: seiniä on maalattu vaaleiksi, ja käytävällä on jopa kukkasia.
- Niin, ajattelen kuunnellessani Saran lyijykynän rahinaa hänen muotoillessaan oikein synkkää kuvaa laboratorion käytävän hämärässä: ahdistukset saivat täällä, kodista mahdollisimman kaukaisessa ja vieraassa paikassa Sarassa yliotteen, eikä mikään ihme.
- Minullakin on sairaalakammo, kerron Saralle: jos jotain kohtaa kehossa kuvataan, tai jos täytyy odottaa hammaslääkärää, tulevat lapsuuden muistikuvat heti mieleen - se hammaslääkärin odotustilan 60-luvun keinoahkasohva, vaimeat instrumenttien kilahtelut, ja oma kipeä vatsa, joka jännittyneenä reagoi jokaiseen erilliseen kilahtukseen. Elimistön valmisteli paniikkireaktiota, muttei saanut siihen lupaa. Piti olla sankarillinen, piti liimautua penkkiin ja lukea silmät sumeina terveysvalistusoppaita. Mantelitumake toimi normaalisti ja täysillä, luultavasti. Sairaalan ja lääkärin odotustilan antama kuulo- ja näköinformaatio oli lapselle täysin ylivoimaisen kammottavaa. Tunnereaktio vain oli vaimennettava, se norui hikenä kämmenistä ja kuristi kurkkua. Kaamea olotila jatkui kauan sen jälkeen, kun itse toimenpide oli ohi. Kukaan ei kysynyt koulussa, miten se meni. Kukaan kavereista ei halunnut muistaa, mutta jokainen tiesi.

Toinen ahdistava näky Saralle olivat sairaalan ristikoilla suljetut kellarinikkunat. Hän katselee niitä vieläkin, kun kävelemme kohti rantaa kivitalojen välistä.

- Tuolta ei kukaan voi päästä ulos, hän toteaa.

Puhumme psykiatrisesta hoidosta sata vuotta sitten, kun sairaala aloitti toimintansa. Hoidot eivät välttämättä loppuneetkaan koskaan. Sairaalalla oli oma hautausmaa, jonne potilaat viimein haudattiin elinikäisen hoidon päätteeksi.

Pelko ikuisesta hulluudesta on vieläkin ihmisen suurimpia pelkoja. Gaston Bachelard toteaa myös talojen kellarien symboloivan ihmisen syvimpiä, primitiivisimpiä tunteita. Hän puhuu talojen kosmisista juurista, vertaa niitä ihmisen olemuksen perustaan. Vanhoissa runoissa ja tarinoissa talojen alta löytyy myös mustaa, virtaavaa vettä - jotain, josta talo imee ravintoa. Näistä onkaloista kohoaa kivinen talo torneineen sinistä taivasta kohti. (Bachelard ,69)

Nousemme laboratorion synkkyudesta järven rannalle. Sara luonnostelee valkoisen uimakopin, jonka äärelle meni monta kertaa vain olemaan, hengittämään pois osaston tukahduttavalta tuntuvaan ilmaan. Täältä löytyi joskus onkija, mies seisomassa hiljaa vapansa kanssa. Seisomme pitkään paikalla puhumatta, Sara keskittyy vain piirroksensa. Ymmärrän helpotuksen: täällä ei ole laitoksen ääniä eikä mitään luonnosta irrallista elementtiä. Tämä on helpotuksen paikka nytkin.

Voisiko olla niin, että tämä sama synkeä mielikuva elää meillä kaikilla, liittyen mihin tahansa psykiatriseen sairaalaan tai laitokseen? Jos ajattelen nykytilannetta, jossa kunnanisät miettivät missä voisivat vielä budjettiaan säästää, heille voi tulla mieleen juuri Saran kuvailemat pelot: että psykiatrinen sairaala saattaisi vieläkin, tällaisena jo kutistettuna mutta vielä mielikuvissa kammottavana eläen, ottaa heidän kuntalaisensa haltuunsa kokonaan. Sairaalan hirveä ote laitostaisi, turruttaisi, ja sitten pitäisi loppuiän. Mieluummin psyykkisesti sairastuneita sijoitettaisiin jonnekin kotipaikan lähelle, vaikkapa yksityiseen hoitokotiin joista laitosmaisuuksia on poissa.

Ehkäpä sairaalan laihduttaminen jatkuu näiden mielikuvien siivin, riippumatta muista todisteista? Herkemmin maksetaan toistuvia hoitajaksoja sairaalaan muutama vuodessa, kuin vaikka vuoden pituinen hoito. Olisiko parempi, ettei sairaalaa enää psykiatrisen hoidon antajana enää olisi ollenkaan, että hoidot hajautettaisiin lopullisesti?

Tätäkin mahdollisuutta on tutkittu. Italiassa sitä kokeiltiin. Tosiasiassa laitokset eivät hävinneet sieltäkään, vaikka asiasta säädettiin laki. Suomalainen alan tutkija miettii tuoreessa väitöskirjassaan tätä samaista asiaa, ja päätyy varovasti pitämään olemassa olevat sairaalat ennallaan, kunnes erilaisuuden ja ns. hulluuden sietäminen kehittyy edelleen vapauden, turvallisuuden ja

hyväksynnän suuntaan. (Salo 96)

Uimakopin seinässä lukee jonkun potilaan vanha kaiverrus: "sanokaa lapsille terveisiä". Verhot on joku keksinyt korvata muovin kappaleilla. Ehkä talvella piti joku täällä pidempäänkin suojaa.

Sairaalan potilailla ei ole monta paikkaa paeta, ehkä tässä on yksi niistä. Ja totta on yhäkin se, että sairaalassa olijat ei pääse aina kotiin lasten luokse. Pakkopäätökset ovat laillisesti sitovia, jos on kyseessä itselleen tai muille vaaralliseksi todettu ihminen.

Sarakin pelkää takaisin sairaalaan joutumista. Se on kuitenkin enää yksi pelko muiden joukossa. Lapsi odottaa jo kotona, on lopetettava piirtäminen tältä päivältä. Polkupyörä kiiltelee seinustalla.

- Jos joku haluaisi, minua voisi yrittää väittää sairaaksi ja kykenemättömäksi äidin rooliin, hän mietiskelee lähtiessään: -olenhan ollut kerran sairaalahoidossa. Minuahan voitaisiin sanoa lapselleni huonoksi seuraksi.

Tämäkin on ollut tosiasia ainakin vuosisadan alussa, sen tiedän: Seilin saaren

sairaalaan Turun saaristoon suljettiin enimmäkseen yksinäisiä, sopeutumattomia naisia 60-luvulle asti. Perusteet ovat tutkimusten mukaan olleet vähintäänkin hataria. Useimmat olivat naimattomia, köyhiä naisia. Seksuaalista sopeutumattomuutta tai erilaisuutta pelättiin ja karsastettiin.

Sara päästettiin aitottua nopeammin avohoitoon ainakin osittain siksi, että hän vaati sitä niin sinnikkäästi. Kuviensa kautta hän sai muutkin ymmärtämään sisäisen maailmansa väriä ja rikkautta. Hänellä oli onni myötä, ja kaikesta vaikeudesta huolimatta löytyivät mahdollisuudet löytää ulos alitajunnan ahtaasta kellarista.

Jotkut potilaat eivät sieltä löydä koskaan pois, vaikka sairaalassa ei voida pitää kaukaakaan.

Kellarissa asuminen, omassa tiedostamattomassa ja primitiivisessä tilassa, jatkuu heidän kohdallaan, vaikka kunta järjestäisi kaksion kirkonkylän keskeltä. Tästä on jatkuvasti näyttöä sosiaalityöntekijöiden kertomuksissa tuhotuista asunnoista. Vainoharhainen, täysin alitajuntansa armoilla elävä psyykkisesti sairas ihminen kiskoo irti sähköjohdot, jättää ulosteensa porraskäytävään, sytyttää olohuoneeseen luolamiesten tavoin nuotioita, ja huuhtelee mattojaan syysateessa kuukausitolkulla, kunnes naapurit hälyttävät apua. Kauhut sairaan ihmisen kyvyttömyydestä elää ovat siinä kaikkien silmien edessä. Paikallinen terveyskeskus on täynnä tätäkin kuormaa, ja lähettää tulokkaan pian kotiin jatkamaan sairastamistaan.

Jungilainen psykoanalytikko Rosemary Gordon on miettinyt paljon kuoleman ja luovuuden yhteyksiä ja niiden suhdetta toisiinsa. Hän ei hyväksy sitä yleisesti esitettyä ajatusta, että luovuus ja psyykkiset ongelmat olisivat automaattisesti toisistaan riippuvaisia. Hän toteaa yhtä hyvin fyysisen kuin psyykkisen muutoksen sisältävän vähemmän miellyttäviä elementtejä : ei voi olla uuden syntymää ilman riskiä, sekaannuksen, eksymisen ja kivun tunteita. (Gordon, 78)

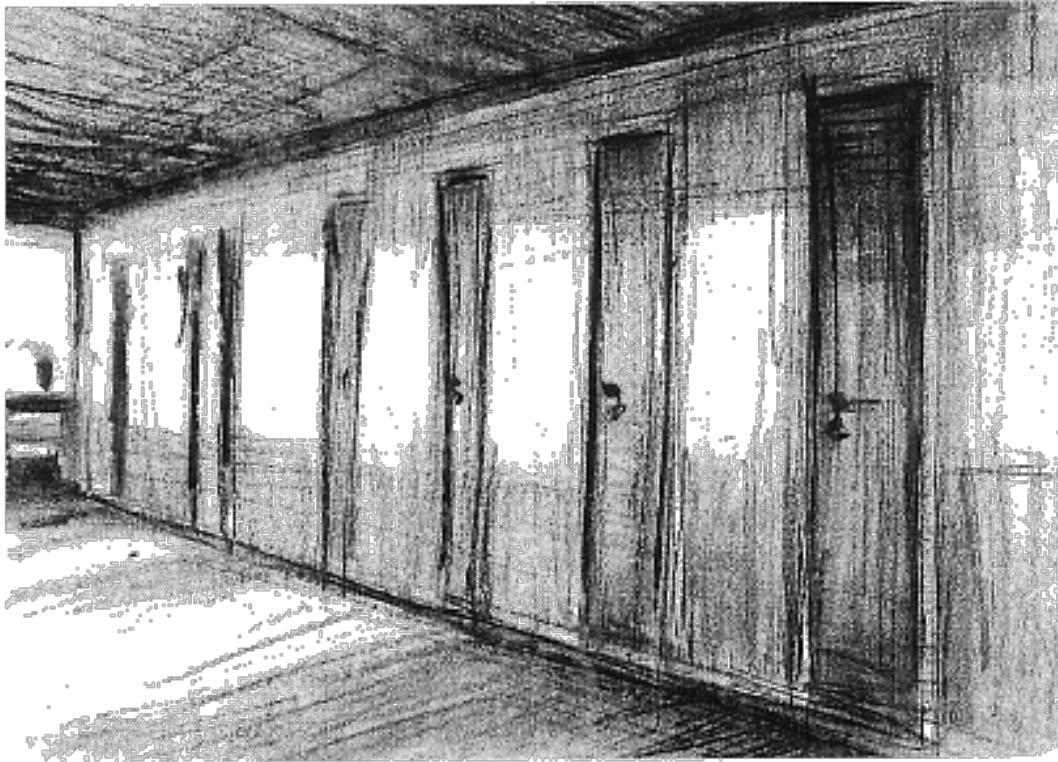
Saran muutto omaan uuteen kotiin oli lopultakin onnistunut. Kaikki lähti toimimaan, sittenkin. Terapia jatkui sovitusti. Hän pesi etukäteen vauvapakkauksen vaatteet ja levitti ne kesätuuleen. Sairaalan seinälle syntyneessä heinäkuisessa maalauksessa on todiste Saran elämänvoimasta, yhtä hyvin kuin epäonnistumisen pelosta. Siinä on kolme kurkea - yksi kyyryssä maassa, toinen jo kaulaansa ylös nostaen, kolmas lentämässä purppurapilven kanssa taivaalla.

- Tämä on kuvaus sairaalahoidostani, sanoi Sara itse: siinä olen minä, tai kuka tahansa potilas.

Mieleeni kuvasta tulee aina erityisesti yksi kohta: verenkarvainen aamuauringon horisontti, joka kulkee taustalla koko kuvan halki. Se linnuista, joka on nostanut jo kaulansa ylös, näyttää ikään kuin joutuvan horisontin leikkaamaksi juuri kaulan kohdalta. Aina, kun potilas lähtee, toivoo hoitava tiimi parasta, ja koettaa torjua mielestään sen pelottavan vaihtoehdon: että tulisi uusi sairauden aalto,

että kaikki olisi ollut vain alkua. Joskus toiveikkaasti käynnistynyt kotiinlähtö on toipilasvaiheessa olevalle potilaalle tuhon ja kuoleman alku. Siivet eivät kannan läheskään aina.

Mitkä pelot potilaan mielessä liikkuvat lähtöhetkillä, sitä voi vaan arvailla. Mantelitumake toimii kuitenkin siellä jossain, aivojen keskiosissa. Lääkkeitä voi avohoidossa ehkä alkaa vähentää, laboratoriokäynnit ovat jonakin päivänä kokonaan ohi, tai ainakin harvenevat. Ihmisen sisäisen turvallisuuden tunne löytyy silloin, kun löytyy nautinnon aiheita - sitä hyvää, minkä sairaus otti pois.

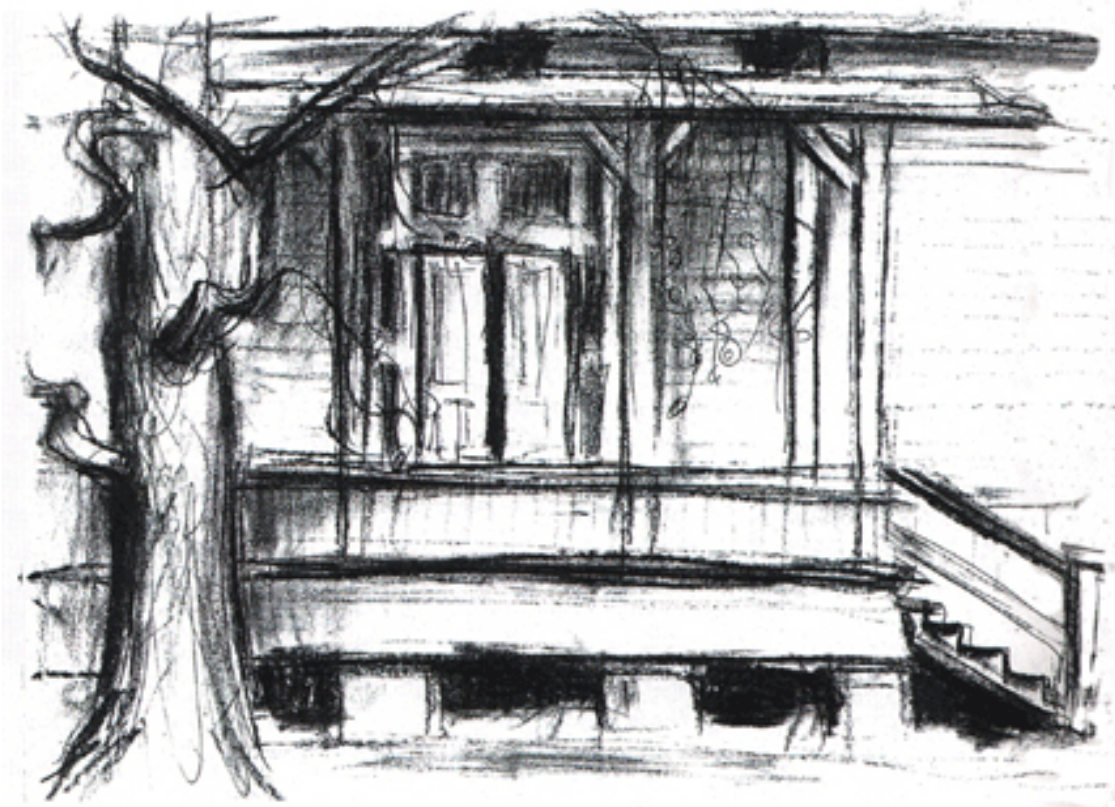

8. Saran viides muisto: terapiatila

Tämä kosmosruumis
jossa sekoittuvat siviilisaatiot
ja inhimillisyyden hikipisarat
jossa karavaanit kulkevat haavoittuvin äänin
täältä ikuisuuteen.

Tähän musikaaliseen kosmosruumiiseen
joka kirjoitti urbanisoitumisen historiaan
minä upotin rakkauteni.

(Runosta Taulu, Mroueh 79)

- Ihan alussa, ensimmäisillä terapiakerroilla, ajattelin että sinä, kuvataideterapeutti, tutkit töitäni ja paljastat salaisuuteni, olisit jonkun palkkaama agentti.

Sara piirtää luonnosta nytkin tyhjässä huoneessa. Muutin jo ajat sitten pois tästä viihtyisästä puutalosta, kun seinänaapuri, musiikkiterapeutti, valitti vuosia astmaoireita, jotka pahenivat. Putket olivat vanhassa talossa aina tukossa, ja minulla alkoi särkeä päätä. Homemittauksia tehtiin, jotain löytyikin. Seuraavistakin tiloista olen jo muuttanut kolmansiin. Lastenosastot tarvitsivat evakkopaikan.

- Tavallaanhan katsoinkin töitäsi, ja kyselin mitä niitä tehdessäsi ajattelit. Onhan jokainen hoitava henkilö siinä mielessä, aivan tottakin, sairaalan ja laitoksen edustaja. Minäkin tulin tiimeihin kertomaan terapiasta jotakin.
- Niin mutta psykoosissa ajattelin agentilla jotain tärkeämpää. Poliitiikkaan liittyvää tai jotain sellaista.
- Ja sitten?
- Se meni pikku hiljaa ohi, se epäily. Aloin tykätä tänne tulosta. Täällä oli aurinkoista, se jäi mieleen.
- Valoisat tilat, muistelee Sara ja tahtoo tehdä luonnoksesta lämpimän värisen. hiilellä piirretystä kuvasta tulee kuitenkin kovin pimeä.

Tässä huoneessa oli silloin toimistoni, joskus istuimme siinä katsomassa

seuraavia aikoja päivyristä. Muistan Saran olleen alussa kuin puolikuollut, laiha, kalpea ja mykistynyt. Hän tuntui arastelevan niin, että tuntui kuin paikalla olisi ollut kesyttämistä vaativa villieläin, ei ihminen ollenkaan.

Tarjosin alkuun rauhoittaakseni häntä kupin teetä, mikä ei kuulunut muuten tapoihini. Sara piteli kuppia kaksin käsin ja tuijotti sen pohjalle. Kyselin työnohjaajaltanikin, oliko sellainen kenties väärin. Työnohjaaja siunasi teekupin tässä tapauksessa. Sitten muistin itse Veikko Tähkän, entisen esimieheni Kuopiosta sanoneen painokkaasti, miten hän pitää aina rusinapakettia pöydän reunalla skitsofreniapotilaita varten.

- Pitää olla jotain konkreettista, hän perusteli. Saraa testasi psykologi sinä talvena. Diagnoosina on ainakin psykoosi, ehkä skitsotyyppinen sellainen.
- Miten koit terapiaistunnot? Olinko terapeutina, siis millainen olin sinulle?
- Olit kai rauhallinen. Ihmettelin, kuinka osasit katsoa niistä kuvista mitään. Kun sanoit jotain niistä, ihmettelin, kuinka sinä tiesit, kun en itse piirtäessäni tiennyt, mitä halusin esittää. Joskus oli vain mukavaa tehdä jotain paperiin, Sara sanoo.
- Olinko johdatteleva, annoinko liikaa merkityksiä? Minähän en niitä mielestäni anna, mutta entä jos potilas ymmärsi minun sanovan enemmän kuin tarkoitin?
- Ei, alkuun oikein ihmettelin, kun työskennellessä olit niin hiljaa. Myöhemmin tajusin, että hiljaista oli siksi, että saisin itse puhua. Itsestä tuntui usein siltä, että ne olivat vain sellaisia piirustuksia, eivät ilmaisseet ensin mitään.
- Ja sitten? - Harvasta omasta terapiakuvastani tykkään vieläkin, pohtii Sara:
 - ne olivat kuin oksennuksia; niissä oli niin paljon verta, limaa, pahoja tunteita. Muistan sen pienen tikku-ukon, joka oli ensimmäinen kuva tulevasta pojastani. Piirsin pienen olennon laatikkoon. Siitä kuvasta pidän vieläkin.
 - Muistan myös suuren jäniksen, joka oli pimeässä nurkassa. Ja se irtonainen, puhuva pää lampunjalan sisällä oli kaamean kiehtova.
 - Ja vieläkin minulla on painajaisia, huomaa Sara: - miksikähän ihmisellä pitää olla sellaisia?

Mietimme vielä kuvista tulleita keskusteluja, ja oivalluksia, joita niistä vähitellen alkoi nousta. Minä olin kovasti vaikuttunut alkuvaiheen oksennus- ja lima-aiheista. Sara osasi purkaa pahoinvointiaan hyvin elävällä tavalla, vihreää limaa ja punaista verta valuvilla kuvilla. Hän koki niiden tekemisen lopulta hyvin helpottavaksi. Sen talven aikana kirjoittamissaan runoissa punaisella ja vihreälle oli selvät merkitykset: punainen oli paha, vihreä hyvä väri Saran psykoottisissa ajatuksissa, esimerkiksi seuraavasti:

Sisälläni on hyvä ja paha.
Niillä on viha toisiaan kohtaan
ja ne haluavat rajata oman
alueensa. Minä haluaisin valita
vain sen toisen.

Se paha minussa pakenee omalle alueelleen.
haluaisin rajata sen
pois. Se pelästyi, kun huomasin
sen. Sillä oli halu vallata
minut, mutta se paljasti itsensä.
Minussa on punaista ja vihreää,
pahaa ja hyvää. Haluaisin olla vihreä.
Mutta koska minussa on molempia
ne yhteen sekoittuessa tulevat
harmaiksi. Siksi minun on
rajattava pahuus, punainen.

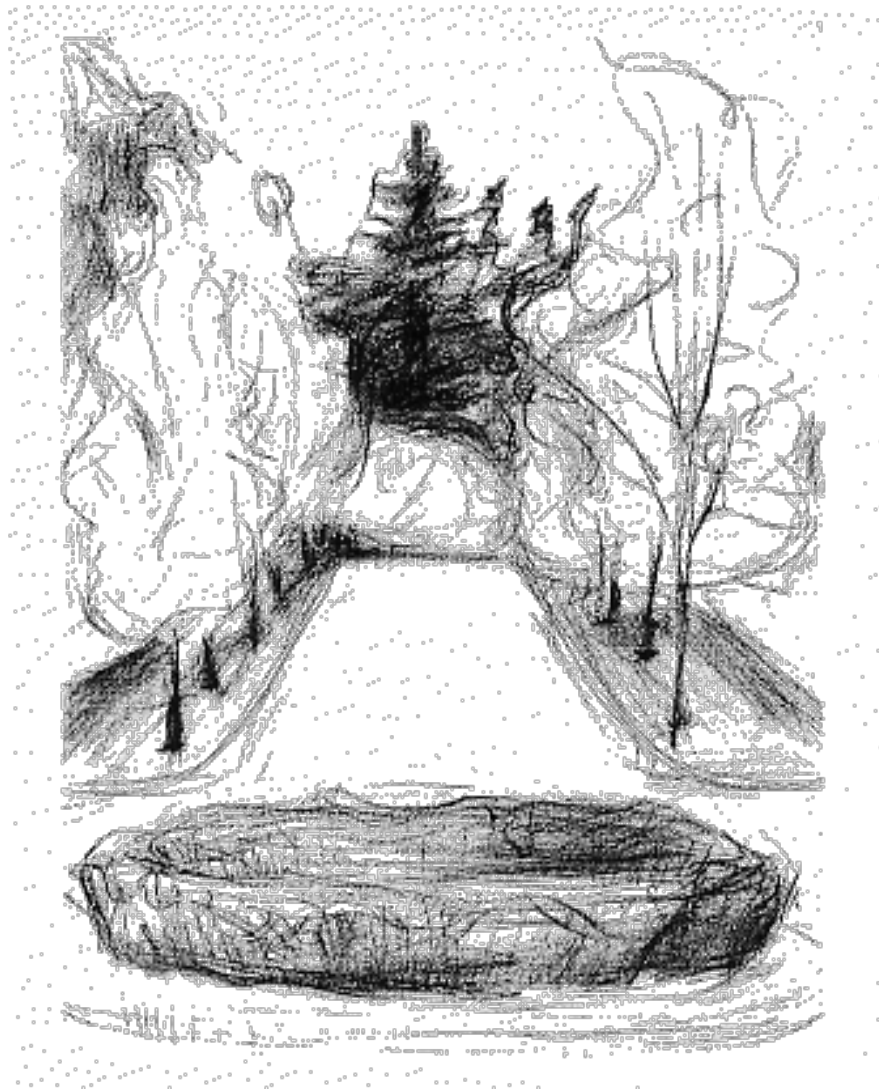
Saran merkittävimpiä oivalluksia, ainakin minun mielestäni, kotiin lähdön koittaessa oli yllä olevassa runossa kiteytynyt asia: kun hän kielsi itsestään mielestään pahan osan, se alkaakin kiusata. Piirtäessään kesällä valtavan isoa, pelokasta pupua pimeässä, hän kertoi minullekin tästä juuri silloin heränneestä ajatuksestaan. Pahan olemus ja vaikutus itsessä on tuttu ongelma uskonnossa ja filosofiassa. Tämä oma ja toisten pahuus oli Saran päänvaivana sairauden vaikeimmassa vaiheessa.

- Onko se niin, että kun kielsin itsessäni jotain, psykoosi puhkesi; voisiko se olla niin? Sara miettii asiaa vieläkin, kaksi vuotta jälkeen päin.

Vasta nyt näin Saran kirjoittamat runot siltä keväältä. Niissä pohdinnat pahasta ja hyvästi sekoittuvat välillä hyvin hauraisiin ja repaleisiin palasiin tästä todellisuudesta. Irrallisuus ja merkityksettömyyden tunteet olivat voimakkaita. Sara yrittää vähätellä niitä vieläkin:

- sellaista, sekavaa ... vain joitain sanoja

Minä olen vaikuttunut runojen rajuudesta ja erityisesti siitä, että ne muistuttavat niin paljon kuvia, joita terapiassa syntyi. On suuri vahinko, etten nähnyt runoja silloin. Niin monta palasta jää kokoamatta, niin paljon sairaalatyössä on ihmisiä, tiimin ja organisaation jäseniä, jotka eivät ehdi tavata toisiaan. Kukin meistä saa vain pienen käsityksen siitä, mistä voisi olla lopultakin kysymys. Paljon on Saran elämästä vieläkin varjossa, paljon jäi ulkopuolisilta tietämättä. Joskus hoidamme vain pintaa. Potilaasta itsestään avautuvat salvat, jos avautuvat.

9. Erkaneminen

"Elämän sisältämät menetykset eivät rajoitu tärkeiden ihmissuhteiden menetykseen.

Menetykset ovat ihmiselämän olennainen aines,
jota yksilön on jatkuvasti käsiteltävä
säilyttääkseen elämänsä merkityksellisenä kokemuksena".

(Tähkä , 97)

Tähän lukuun päättyy Saran tarinan se osa, jonka minä tunnen paremmin. Avioeron prosessointi kestää yleensä kolmisen vuotta, sanovat sen alan asiantuntijat. Minä jatkan sairaalassa työtäni. Sairaala jatkaa olemassaoloaan - kaupunki myönsi kesällä 1999 hätäkokouksessa kaksi miljoonaa lisää rahaa, ja osasto ei tarvitse sulkea niin monta, kuin etukäteen pelkäsimme.

Joka viikko tuodaan vastaanotto-osastolle uusia nuoria psykoosipotilaita. Paljon on nykyisin hoidettavien seassa huumeongelmaisia, joihin eivät vanhat

diagnoosit ja hoidot enää tepsivät samalla tavoin. On nuoria siloposkisia satanisteja, ja kielitaidottomia pakolaisia. On myös, vanhaan tapaan, rakkauden takia itsemurhaajia, ja vihan vuoksi tappajia. Hulluus, jos sellaista sanaa tässä kohtaa halutaan käyttää, jatkuu uusissa ja vanhoissa muodoissaan. Lääkkeitä kehitetään ja kokeillaan, ja aivotutkijat saavat runsaasti rahaa, ainakin tällä hetkellä. Ehkä suvaitsevaisuus on myös kehittymässä kaiken kirjavuuden keskellä.

Sara istuu tuossa hahmottelemassa viimeistä kuvaansa sairaalan päärapusilla. Oli vaikea keksiä hänen sairaalakierroksensa viimeistä etappia, mietimme sitä pitkään. Hän sen ratkaisi itse, kuten kaikkien muidenkin kuvien sisällöt. Kävelimme viimeistä kertaa yhdessä sairaalan kuumalla pihalla. On tulossa vuosisadan lämpimin kesä.

Konkreettisesti kerrottuna Saran matka jatkui sairaalahoidosta avohoitoon, ja siellä Mielenterveystoimiston jo vähän kodikkaampaan ja intiimimpään huoneeseen. Saraa kiinnostaa nyt enemmän tämä hetki ja kotihuolet:

- kun voisin kostaa jollekulle, hän toivoo: - mutta siitä saa vain nenälle itse, en uskalla kuitenkaan.

Vihan tunteita löytyy jo, ja minä nyökkäilen mielessäni ilahtuneesti: noin pitääkin, siitä saa voimaa. Kuva syntyy siinä silmiäni edessä muutamassa hetkessä: sairaalan pitkän paluukujan takana hämmöttää tumma mänty. On kuin koivukujan hennot varret varistelisivat odottavasti lehtiään. Koivukuja odottaa tulevia kulkijoita.

Niin se on: ei se ole ollenkaan varjotonta, tulevaisuus. Ei Saralla eikä meillä täällä psykiatrisessa sairaalassa. On lopultakin vain mielentiloja: jotkut yksityisiä, jotkut kaikille yhteisiä. Niitä pitää vain jaksaa, sietää. Ja menetyksiä - uskon viisasta miestä: niitä on taatusti odotettavissa.

Lähteet:

Bachelard, G. (1969).	The Poetics of Space.	Beacon Press, Boston.
Le Deux, J & Armony, J. (1997).	How The Brain Processes Emotional Information. Artikkel.	Annals New York Academy of Sciences, 260.
Gordon, R. (1978).	Dying and Creating. A search for Meaning.	The Society for Analytical Psychology Ltd, London.
Jung, C.G. (1928).	Contributions to Analytical Psychology.	Harcourt, New York.
Mroueh, S. (1979).	Sylini on seetripuu. Runoja.	Kirjayhtymä, Helsinki.

Relander, J. (1998).	Yksilön totuus, yhteisön todellisuus.	Artikkeli. Psykoterapia 4/1998.
Salo, M.(1996).	Sietämisestä solidaarisuuteen. Mielisairaalarformit Italiassa ja Suomessa.	Vastapaino, Tampere.
Tähkä, V. (1997).	Mielen rakentuminen ja psykoanalyttinen hoitaminen.	Wsoy, Juva.
Muut lähteet: Saran runot 1996-1997.		